

Column

Hommeles in het oosten

De crisis in Oekraïne heeft de geopolitieke gemoederen weer danig in de greep. Oekraïne is al tijden een onvermijdelijk ongeluk. Lang hebben de VS en de EU Oekraïne beschouwd als een probleem van Rusland. Na de oranje-revolutie ontstond er meer belangstelling, vooral van Amerikaanse zijde, terwijl de EU door de hoge politieke en economische kosten bleef schromen. Voortgestuwd door de recente gebeurtenissen is de geest uit de fles. Met Obama voorop wordt de EU gedwongen om kleur te bekennen en worden schoorvoetend de relaties met zowel Oekraïne als Rusland herzien.

Sinds de Oranje-revolutie staan de mensen in Oekraïne recht tegenover elkaar, aangemoedigd door verschillende oligarchen die jaren hun voordeel deden met de zwakte van de overheidsinstituties. Oekraïne is al jarenlang het summum van de '1% economie en politiek', waar het de elite weinig aan gelegen is het land fatsoenlijk te besturen. Van alle leiders in de afgelopen twee decennia is niemand vreemd van het gebruik van staatsmacht voor particulier belang. Geen wonder dat jong en oud zich roeren; de afgelopen 24 jaar onafhankelijkheid heeft immers nauwelijks iets opgeleverd. Wetteloosheid is eerder regel dan uitzondering.

Kostbare buur

De grote armoede van veel bewoners

en de kleine groep puissant rijken heeft sinds 2004 al de nodige hoofdbreken gekost bij de buurlanden. Weer zullen flink wat miljarden nodig zijn om een faillissement af te wenden. Het IMF kreeg eerder al moeilijk greep op het land en ook Rusland is miljarden verder en niet veel opgeschoten; nu is weer de hoop gevestigd op een nieuwe ronde IMF-hervormingen. Oekraïne is door zijn zwakte en diepgewortelde corruptie uiteindelijk ook een splijtzwam gebleken tussen Rusland, de VS en EU. In december 2013 stelde Rusland \$15 miljard beschikbaar voor de stabilisering van de Oekraïense economie in ruil voor het niet sluiten van een overeenkomst met de EU. Inmiddels kocht Rusland al voor \$3 miljard

aan Oekraïense bonds en heeft het land, ondanks een tijdelijke korting op de gasprijs, een schuld van bijna \$2 miljard aan Gazprom. De nieuwe regering heeft inmiddels, onder druk van het IMF, een prijsstijging van gas van 50% aangekondigd per 1 mei. Meer hervormingen zullen volgen, die de burgers van Oekraïne economisch zullen raken. Op korte termijn is \$14-18 miljard nodig om kortlopende schulden te kunnen betalen en de schatting is dat een herstructureringsprogramma zeker \$35 miljard zal kosten. Zowel het IMF als de VS en EU hebben fondsen ter beschikking gesteld. Was de worsteling om de Griekse instituties te hervormen al groot, de uitdaging in Oekraïne is nog veel groter. Het uithoudingsvermogen van alle betrokkenen zal op de proef worden gesteld. Het is duidelijk dat een dergelijke herstructurering van de economie moeilijk voorstelbaar is zonder betrokkenheid van Rusland. Maar op dit moment staan de VS en EU lijnrecht tegenover Rusland door de ontwikkelingen in de Krim.

E-woord

Al twee keer was Oekraïne de aanleiding van een onderbreking van Russische gasleveranties aan de EU. Het toegenomen doorvoerrisico zorgde voor een stimulans om nieuwe routes te ontwikkelen, samen met ondernemingen uit de belangrijkste importerende landen in de EU. Deze routes slaan nadrukkelijk

Oekraïne over, waardoor de hindermacht van het land afneemt. Rusland probeert met de nieuwe routes zekerheid van de markt te bereiken, terwijl Europa meer zekerheid van aanvoer bereikt. De afgelopen maanden is, ondanks de nieuwe routes, dus een nieuwe onzekerheid ontstaan in de energie-relatie, deze keer als gevolg van het politieke getouwtrek tussen Moskou, Brussel en Washington. Inmiddels zijn de eerste wederzijdse sancties een feit geworden na de ontwikkelingen rondom de Krim. Uit de woorden van Obama in Brussel blijkt dat het daar niet bij blijft als Rusland zich militair innengt in Oekraïne. Het gesprek gaat nog wel voort, maar de EU en Oekraïne zijn daarbij toeschouwers. Obama sprak tijdens zijn Europese reis niet alleen veel over waarden, internationaal recht, het internationale systeem, maar ook over de zorgwekkende importafhankelijkheid van Russisch gas van de EU. Het E-woord is dus toch gevallen.

Interdependentie

Hoe de EU de verzekering aan Obama de energieafhankelijkheid te verminderen zal waarmaken, is de vraag. De roep om een echt Europees energiebeleid wordt in bepaalde kringen luider, maar de nationale belangen zelf de handen aan het stuur te houden zijn sterk. Bovendien komen de beloofde Amerikaanse moleculen net als de Russische 'at a price', in dit geval in de vorm van opbieden tegen Aziatische

consumenten. Over olie hebben we het gewoon niet. Gevoegd bij de immense taak om Oekraïne op een of andere rails te krijgen gaat de last vermoedelijk de draagkracht van de EU te boven. De EU heeft ook Rusland nodig om de kans op slagen deze keer te vergroten, al was het maar om Oekraïne van gas te blijven voorzien. Kennelijk is het pragmatische stadium in het geopolitieke gegoochel nog niet bereikt en moet er eerst nog flink wederzijds meeslepend voor eigen bühne gesproken worden, voordat alle partijen de ingewikkelde klus van het stabiliseren van Oekraïne aan kunnen. ■

Coby van der Linde is hoofd van het Clingendael International Energy Programme en hoogleraar Geopolitiek en Energiemanagement aan de Rijksuniversiteit Groningen.